

TERVETULOA
RIUTTALAAN...

TUTUSTUMAAN TALONPOIKAISTALON ELÄMÄÄN!

SISÄLLYS

MITÄS NÄMÄ KAIKKI RAKENNUKSET OVAT?.....	3
MIESTENTUVAN ESINEITÄ.....	4
MIESTENTUVAN KAHVITARINA.....	5
MIESTENTUPA PYHÄNÄ PAIKKANA.....	7
NAISTENTUVAN ASKAREITA.....	9
NAISTENTUVAN ESINEITÄ.....	11
AITTAKARTANON TALLIN ESINEITÄ.....	12
AITTAKARTANON SÄRVINAITAN ELI RUOKA-AITAN ESINEITÄ.....	13
PAJAN ESINEITÄ.....	14
RIIHI JA VILJAN KÄSITTELY.....	16
TIESITKÖ TÄMÄN TUULIMYLLYISTÄ.....	18
ELOAITAN VILJALAJIT.....	20
LÄHTEET JA MAHDOLLISTAJAT.....	21

MITÄS NÄMÄ KAIKKI RAKENNUKSET OVAT?

Riuttalan pihapiiristä löytyy kaikkiaan yli 20 eri rakennusta. Osaatko yhdistää alle listatut rakennukset ja niiden käyttötarkoitukset?

Yhdistä sopiva numero (1. – 6.) sopivan kirjaimen (A. – F.) kanssa.

1. Riihi

A. Tässä tilassa säilytettiin kasviksia, kuten perunoita talven varalle.

2. Tuulimylly

B. Tässä rakennuksessa seppä takoi rautaa.

3. Eloaitta

C. Täällä säilytettiin viljaa.

4. Paja

D. Tätä tarvittiin jauhojen tekemiseen.

5. Navetta

E. Täällä loukutettiin jyvät akanoista.

6. Maakellari

F. Karjanpitopaikka silloin, kun eläimet eivät olleet ulkona aitauksessa.

MIESTENTUVAN ESINEITÄ

Löydätkö tilasta nämä esineet?

PÄRE

Päretikussa pärepihdillä kiinnitetty päre toimi oman aikansa valonlähteenä.

TUOHITYÖT

Tuohella korvattiin niin puuta, nahkaa kuin peltiäkin. Tuohi kiskottiin ennen heinäntekoa ja tuohilevyjä säilytettiin kapuloiden ja vitaksien avulla kiristettyinä nippuina. Tuohilevyistä valmistettiin *lippoja* (pitkävartinen haavi), *tuokkosia* (matalareunainen astia) sekä verkkonkohoja ja -painoja eli *kiveksiä*. Tuohilevyjä käytettiin myös hirsitalojen tiivisteenä ja kateaineena. Punontatekniikalla valmistettiin mm. kontteja, tuohipulloja, puukontuppeja ja virsuja.

Vinkki: Ota kuvia tuobesta tehdyistä esineistä!
#riuttalantalonpoikaismuseo #tuohitöitä

MIESTENTUVAN KAHVITARINA

Tarina: Mari ja kadonnut kahvipannu

Keittiöstä kuului kilinää ja kolinaa. Hilda-emäntä etsi vimmaisesti kahvipannua ja availi kaappeja. Taloon oli tulossa vieraita, joille piti keittää kahvia. Mari katseli ihmeissään keittiön oviaukossa. Kylläpä emäntä olikin äikäisenä! Kymmenenvuotias Mari oli talossa pikkupöikana ja auttoi emäntää talon askareissa. Marin tehtäviin kuuluivat muun muassa tiskaaminen, pikkulasten nukuttaminen ja lehmien hakeminen laitumelta. ”Mari menehän hakemaan kermaa maitoaitasta!” emäntä tokaisi.

Kahviin tarvittiin kermaa. Mari lähti kävelemään kohti maitoaittaa. ”Miksiköhän kahvi on niin erityistä juomaa?” Mari pohdiskeli. Mari ei oikein itse välittänyt kahvista, vaikka olihan hän toki sitä usein juonutkin. Loviisa-mummo oli aikoinaan opettanut Maria juomaan kahvia oikealla tavalla: kahvi kaadettiin lautaselle eli tassille, hampaiden väliin asetettiin sokeripala ja kahvia hörpittiin tassilta sokeripala suussa. Hienot rouvat ja herrat eivät tosin tällä tavoin kahvia juoneet.

Kerma-astia löytyi helposti maitoaitasta ja Mari tarttui siihen tomerasti. Taloon oli saatu separaattori viime keväänä ja se olikin helpottanut kerman erottamista maidosta. Kerma on maidon rasvaisin osa. Separaattori oli puolestaan laite, joka erotti kerman maidosta. Laitteeseen kaadettiin maito ja sitten veivattiin vivusta. Lopulta kerma tuli laitteen erillisestä suuttimesta ulos. Suurimmasta osasta kermaa tehtiin kirnuamalla voita, jota myytiin jopa Pietariin asti. ”Kuvitella, että meidän lehmien maidosta tehtyä voita syötiin Pietarin hienoissa salongeissa” Mari ihmetteli mielessään.

Mari palasi keittiöön kerman kera. Hilda-emäntä oli jo rauhoittunut. "Viimein minä muistin, että olin vienyt pannun sepälle korjattavaksi." "Nyt sinä Mari saat mennä pajalle hakemaan pannun sepältä." Ja niin Mari taas lähti ulos ja kiiruhti kohti sepän pajaa.

Pian Mari jo juoksi takaisin talolle kuparinen kahvipannu kädessään keikkuen. Perille päästyään Mari pääsi heti kahvinkeiton pariin. Emäntä oli jo paahtanut kahvin pavut rännälissä ja antanut niiden jäähtyä. Mari alkoi jauhaa paahdettuja papuja kahvimyllyssä. Onneksi nyt oli hyvät ajat, eikä kahvipapujen joukkoon tarvinnut lisätä ohraa tai muuta lisuketta. Mari istuutui jakkaralle, asetti myllyn jalkojensa väliin ja alkoi veivata myllyä. Äänekkäästi rätisten pavut jauhautuivat myllyssä sileäksi jauhoksi. Jauhettu kahvi laitettiin lopulta kahvipannuun, jossa oli kiehautettua vettä. Sitten pannu laitettiin vielä hellalle kuumentumaan. Pian keittiöön tulvi keitetyn kahviuoman aromikas tuoksu.

Salissa emäntä oli laittanut vaalean, kirjoitun pöytäliinan pöydälle. Liinan päällä komeilivat talon parhaimmat posliinikupit, joissa oli kultaiset reunukset ja vaaleanpunaisia ruusuja. Kattauksen kruunasi kesäinen kukkakimppu, joka oli aseteltu maljakkoon. Olipa tarjolle laitettu myös pullasiivuja ja rinkeleitä. Mari katseli kahvipöytää ihailien. "Näyttää niin ihanalta!" hän huokaisi. Äkkiä emäntä sujautti Marin käteen yhden rinkeleistä. "Taitaa emäntä olla taas hyvällä tuulella", Mari myhäili ja lähti hymyillen ulos.

Vinkki: Kiinnititkö huomiota miesten tuvan kahvipannun nokkaan? Miksikäihän siinä on läppä? Haluatkohan tietää? Se oli estämässä, etteivät ötökät, esim. torakat, menneet kahvipannuun.

MIESTENTUPA PYHÄNÄ PAIKKANA

Riuttala on ollut kylän pyhäkoulun ja ristiäisten pitopaikkana. Emännistä Hilda oli itsekin pyhäkoulun opettaja.

”Kirkkoa pidettiin miestentuvasa. Pappi saarnasi pöydän takana. Paikalla olivat kaikki seudulta. Piioilla ja rengeillä oli pyhänä vapaata, Koskisella ei, kun hevokset piti hoitaa pyhänäkin.... Pyhäisin isäntäväellä oli paremmat vaatteet. Pitkät hameet.”

Ote Viljo Koskisen haastattelusta vuodelta 2006.

*Vinkki: Kuvan virsikanteleen löydät naistentuvan puolelta.
#riuttalantalonpoikaismuseo*

Koskinen oli tullut 1930-luvun alussa Riuttalaan. Ensimmäinen Koskisen pesti oli olla apuna tyhjentämässä jyviä miestentuvan uunista. Hän oli tarpeeksi pieni mahtumaan uunia tyhjentämään. Kaikkiaan hän palveli Riuttalassa 13 vuotta.

Virsikannel on yksikielinen pitkää laatikkoa muistuttava jousisoitin, jota käytettiin virsien säestämiseen. Kielien alla on sävelasteikkoa vastaava pykälikkö. Soittimen on keksinyt ruotsalainen pappi Johannes Dillner (1785 – 1852). Suomessa virsikantele alkoi levitä, kun vuonna 1837 sitä varten oli julkaistu ensimmäinen nuottikirja.

Riuttalan kanteleesta kerrotaan, että sen on tehnyt Pekka Halosen veli Antti Halonen.

Vinkki: Tupien välille jäävästä porstuanpohjakammarista löytyy myös kastemekkoja.

NAISTENTUVAN ASKAREITA

Mikäli naisilla jäi askareistaan vapaata aikaa, se käytettiin hyödyllisesti. Kangaspuut olivat naistentuvassa kovassa käytössä, ja Hilda-emännän tiedettiin viihtyneen hyvin kutomustensa parissa. Ennen kuin kangaspuita päästiin kolkuttamaan, oli tehtävä monta työvaihetta.

Kankaita varten kasvatettiin pellavat ja hamput, joiden työstäminen oli varsin vaivanalaista työtä. Itä-Suomessa lampaat kerittiin villoja varten perinteisesti neljästi vuodessa. Ennen keritsemistä lampaat pestiin. Jollei järvessä pesu ollut mahdollista, niin lampaat pestiin korvossa, jossa niitä saatettiin hangata saippualakin.

Ennen kehräämistä villat käsiteltiin nyppimällä, jonka jälkeen ne karstattiin. Kehräämistä harjoitettiin aina, kun se oli vain mahdollista. Riuttalan naiset tekivät kutomisen ja muun toimia vaativamman tekstiilityön lisäksi myös hienoja pitsi- ja revin-näistöitä.

KUDONTALORU

*Tiukkaan, piikkaan
pirta paukkaa,
sukkula loikkii
loimen poikki.*

Vinkki: Kokeile kutomista kangaspuilla ja harjoittele samalla kudontalorua.

NAISTENTUVAN ESINEITÄ

Löydätkö tilasta nämä esineet?

RUKKI

Karstattu villa kehrättiin rukilla langaksi. Ennen rukkiä lankaa tehtiin värttinällä.

Rukinlapa on rukin koriste ja on usein oikea puunkaivertajan työnnäyte.

PIRTA

Pirta on kangaspuiden osa, joilla loimilankojen tiheys järjestetään ja kudelanka painetaan viriön suuhun. Kaidepuussa oleva pirta pitää loimilangat erillään tasavälein ja kankaaseen iskettäessä tiivistää viriössä olevan kuteen paikalleen.

Vinkki: Voit istahtaa kutomapuiden eli kangaspuiden äärelle. Yltävätkö jalat polkusille eli polkimille? Mitenkäs kädet, yltävätkö ne luhalle eli kaidepuulle?

AITTAKARTANON TALLIN ESINEITÄ

Löydätkö tilasta nämä esineet?

PÄITSET/RIIMU

Päitset eli riimu on hevosvaruste, jonka avulla hevosta voi taluttaa ja josta se myös sidotaan kiinni. Riimu saatetaan myös jättää hevosen päähän esimerkiksi tarhaan tai laitumelle, jotta se on suhteellisen helppo ottaa kiinni.

Hevosen ohjaukseen käytettäviin suitsiin verrattuna riimu poikkeaa siten, että riimusta otsahihna puuttuu kokonaan, leuka- ja turpahihna liittyvät lyhyellä hihnalla toisiinsa hevosen leuan alla. Koska kuolainta ei ole, poskihihnoja on vain yksi. Riimun hihnat myös sovitetaan suitsia löyhemmin hevosen pään ympärille.

LÄNGET

Länget ovat hevosilla käytettyjen työvaljaiden keskeinen osa.

Länget pannaan hevosen kaulan tyveen ja sen rintaa ja lapoja vasten. Länget välittävät hevosen vedon aisoihin ja kuormaan.

AITAKARTANON SÄRVINAITAN ELI RUOKA-AITAN ESINEITÄ

SEPARAATTORI

Maitoseparaattori on laite, joka erottaa kerman maidosta.

Maidon kuorimislaitteeksi keksittiin 1878 Tanskassa ja

Ruotsissa separaattori, joka joudutti merkittävästi maidonkäsittelyä. Separaatteihin tehtiin eräitä parannuksia

1880-luvulla, ja vuosikymmenen lopulla niitä alettiin tuoda Suomeen. Separaatit ja kurnut hankittiin pieniin kylämeijereihin, joita syntyikin tuhansittain 1890-luvulla.

LIHAKORVO/LIHATIINU

Lihaa säilöttiin suolaamalla isoihin lihakorvoihin. Riuttalan isoon korvoon mahtui kolmen mullikan lihat.

PAJAN ESINEITÄ

Löydätkö kaikki nämä esineet pajasta?

ALASIN/ALASIMEN SARVI

Keskilattialta löytyy yksi Riuttalan alasimista, yksi sepän työkaluista. Alasimen päällä taotaan kuumaa metallia. Se tuli asettaa sopivalle työskentelykorkeudelle, jotta takominen onnistuisi suoralla selällä.

Alasimesta riippuen siinä voi olla yhdestä kahteen pyöreää ”sarvea”, joita tarvitaan taivutuksia varten. Vastaavasti tasaista selkäpuolta käytettiin kuumien teräskappaleiden takomiseen ja työstämiseen. Alasimen selässä voi olla eri muotoisia reikiä, jotka oli alun perin tarkoitettu pulttien ja niittien kannan takomiseen tai erilaisten aputyökalujen kiinnittämiseen.

Vinkki: Montako em. tarkoitukseen sopivaa reikää löytyy Riuttalan alasimista? Löydätkö pajasta alasimen reikiin sopivia aputyökaluja?

AHJO

Pajan peräseinältä löytyvä ahjo on tulisija, jota käytetään yhteisenä työskentely- ja lämmitystilana metalleja muokattaessa ja sulatettaessa. Ahjon polttoaineena käytetään tavallisimmin puuhiiltä tai kivihiilestä kuivatislattua koksia. Vielä 1800-luvun puoleenväliin asti suurin osa raudasta valmistettiin puuhiilellä. Metsien ehtymisen vuoksi on myöhemmin siirrytty käyttämään kivihiiltä, joka aiheutti taas ongelmia sisältämiensä epäpuhtauksien vuoksi. Kivihiilestä kuivatislattulla koksilla saavutettiin jonkin verran suurempi lämpötila, jolloin vieraiden metallien oksidit hapettuivat tehokkaammin.

PALKEET

Ahjon vasemmalta puolelta löytyvät palkeet, joilla hiiliin lietsottiin lisähehkoa rautaa kuumennettaessa. Palkeilla siis puhalletaan ilmaa tulipesän hiiliin. Tällä tavalla tehostettiin hylten palamista.

RIIHI JA VIJAN KÄSITTELY

Tässä osiossa on kuvattu viljankäsittelyn eri vaiheita.

Museoalueen riihestä löydät samat tekstit. Kokeile järjestää riihessä olevat tekstilaput oikeaan järjestykseen. Järjestys tulee muodostua aikajanaksi kuvaamaan sitä, miten viljankäsittely on todellisuudessa edennyt vaiheesta toiseen.

1. Syksyisin useasta ruislyhteestä kootut ruiskuhilaat nostettiin (ahdettiin) riihen parsille kuivumaan ja odottamaan puimista. Riiheä lämmitettiin 1 – 3 vuorokautta varoen, jottei liika kuumuus heikentänyt siementen itämiskykyä.
2. Kuivattamisen jälkeen lyhteet laskettiin parsilta alas ja niitä lyötiin seinään, jossa vaiheessa parhaat jyvät jo irtosivatkin.

3. Lyhteet aseteltiin lattialle vieri viereen riviin eli räättyyn niin, että tähkät olivat vastakkain. Puisilla varstoilla lyötiin lyhteiden tähkäpäitä pareittain samalla kulkien lyhderiviä päästä päähän. Lyhteet käännettiin ja sama työ toistettiin.

4. Puimisen eli ns. varstomisen jälkeen irronneet oljet kerättiin ja sidottiin edellisen vuoden oljilla nippuihin. Oljet olivat jyvi-en ohella arvotavaraa. Niitä käytettiin esimerkiksi kotieläinten kuivikkeena ja ruokana, patjojen täytteenä ja askartelussa. Oljista tehtiin myös rakennusten kattoja.

5. Vilja itsessään puhdistettiin vielä tuulettamalla tai viskomalla. Rikkaruohon siemenet erotettiin puohtimessa. Siinä ravistet-tiin viljaa puisessa laatikossa, jolloin rikkaruohot ja muut roskat erottuivat jyvistä. Tämä tehtiin yleensä vain siemenviljalle. Myöhemmin puhdistusta auttoi viskuumasiina.

Puimakone syrjäytti riihessä puimisen. Viljat pantiin seipäille ja kuivatettiin pellolla. Aluksi käyttövoimana oli hevoskierto ja myöhemmin avuksi tuli lokomotiiivi, joka ostettiin Riuttalaan vuonna 1916.

6. Puitu ja puhdistettu vilja siirrettiin riiheltä vilja-aittaan, josta jyväsäkit voitiin helposti kantaa jauhettaviksi tuulimyllylle.

Leikkuupuimureiden tullessa avuksi viljanpuintiin tarvittiin Riuttalaan erillinen kuivaamorakennus. Kuivaamo alettiin rakentamaan sotien jälkeen Myllymäelle, josta voi vieläkin löytyä osia betonista valetusta kivijalasta. Suunnitelma muuttui ja kuivaamo rakennettiin lopulta Vanhalle pihalle.

TIESITKÖ TÄMÄN TUULI- MYLLYISTÄ?

Myllymäen avoimella laella kaikki tuulet antoivat vauhtia tuulimyllyn aherrukselle. Vanhasta tuulimyllystä luovuttiin, kun konevajaan vuonna 1916 ostettu lokomotiivi mahdollisti nykyaikaisemman kotitarvemyllyn käyttöönoton.

Tuulimyllyä käytettiin tilalla viljan jauhamiseen. Tuulimyllyjä arvioidaan olleen Suomessa jopa 20 000 kappaletta 1800-luvun lopulla. Reilu kymmenen vuotta sitten höyry- ja sähkövoima syrjäytti tuulivoiman ja sen myötä vanhat tuulimyllyt jäivät käyttämättä. Tätä seurasikin niiden nopea määrän lasku. Toisen maailmansodan jälkeen niitä oli enää 556 kappaletta. Ahvenanmaalla tuulimyllyjä on säilynyt poikkeuksellisen paljon; niitä on siellä vielä tänä päivänäkin noin 200 kpl.

Pohjois-Savon alueelta tunnistettiin vuoden 2014 selvityksessä vielä 14 tuulimyllyä.

Tuulimyllyjä on Suomessa kolmea tyyppiä, jotka on ryhmitelty mamselli-, harakka- ja jalkamyllyihin. Riuttalan tuulimylly edustaa Pohjois-Savolle tyypillistä jalkamyllyä.

Lähde © 2008–2018 Sustainable Heritage in Finland, Sweden and Estonia. <http://www.sustainableheritage.eu/tuulimyllyt/>

Vinkki: Lokomotiivin löydät rannan konevajasta, kartalla rakennus nro 17.

VILJOJEN TUNNISTUS

Vilja-aitan kätköistä löytyy suomalaisten viljalajien tunnistustehtävä. Kokeile, miten hyvin tunnistat nämä viljat.

Viljajumppa

Ohra tuulessa taipuu

Kurottele niin korkealle kuin mahdollista. Nouse varpaille ja kurottele käsillä kattoa kohden. Kuvittele olevasi pitkä vilja pellossa, jota tuuli heiluttaa. Huoju vaihdellen painoa jalalta toiselle ja samalla heilutellen käsiä kevyesti sivulta toiselle.

Vehnän tähkä rakentuu

Muodostakaa kaverin kanssa omista nyrkeistänne rivi. Kuvitelkaa, että saatte käsistä muodostettua vehnän tähkän. Asetelkaa nyrkkejä pareittain vieriviereen, hieman limittäin.

Rukiin tähkäksi erottuu

Muuttakaa vehnän tähkä rukiiksi. Rukiissa on hieman litteämpi tähkä. Mitenkäs nyrkistä muotoutuu hieman litteämpi?

Kaurapuuron keitto

Tee käsillä puuron hämmentämistä kuvaavaa liikettä. Hämmennä kaksin käsin. Anna koko käsien olla mukana pyörivässä liikkeessä. Ajattele, että kattila on suuren suuri. Puuroa tehdään nyt isolle porukalle. Anna hartioidenkin taipua mukana.

Vinkki: Missä muodossa sinä olet eri viljoja nähnyt tai syönyt? Mitä viljaa on ollut puurossa, leivässä tai pullassa?

LÄHTEET

4H Luontopolkuopas, Suomen 4H-liitto, Helsinki 2011
Kartanolla kuultua, Kielo Ovaskainen, Kuopion Isänmaallisen seuran toimituksia: Aarni XII, Kuopio 1966
Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
Tutkimusmatka kotiseutuun -opas kotiseutukasvatukseen, Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto, Kuopio 2016
Riuttalan arkisto ja oppaat
Riuttalan Talomuseo -opas. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo. Kuopio 1988.
Wikipedia <https://fi.wikipedia.org>
Finnan kuvapankki www.Finna.fi

Museoreppujen vihkojen mahdollistajat

Ingmanedu kulttuurialan ammattiopisto/Arttu Oravainen
Kallaveden seurakunta
KUHMU Kuopion kulttuurihistoriallinen museo
Pohjois-Savon kotiseutuyhdistysten liitto
Pohjois-Savon liiton kehittämisrahasto/Paula Turpeinen, kannet
Pohjois-Savon maataloustuottajain säätiö
Riuttalan vapaaehtoiset
4H Kuopio

**Kiitos yhteistyökumppaneille – yhteistyön voimin
pidämme maaseutua vireänä!**

**TÄMÄ TALONPOIKAISTALON ELÄMÄÄ ESITTELEVÄ VINKKI-
VIHKO ESITTELEE YHDEN TAVAN TUTUSTUA MUSEOOMME. VINKKI-
VIHKO TUO ESILLE TALONPOIKAISTALON ELÄMÄSSÄ KÄYTET-
TYJÄ ESINEITÄ JA TÖITÄ.**

**VOIT POIMIA MATKAN VARRELTA SINUA JA YSTÄVIÄSI KIIN-
NOSTAVAT OSIOT JA POHDINNAT. TEHKÄÄ ROHKEASTI MUSEON
TUTKIMUSMATKASTA OMANLAISENNE JA NAUTTIKAA RETKESTÄ
RIUTTALAN TALONPOIKAISMUSEON MAISEMISSA.**

OLETKO VALMIS? OLE HYVÄ. TUTKIMUSMATKA VOI ALKAA!

